

prof. dr hab. Marcin Tkaczyk
Katedra Logiki KUL
al. Raławickie 14
20-950 Lublin
tkaczyk@kul.pl

RECENZJA: MAREK ANDRZEJ PORWOLIK,
WNIOSEK Z DNIA 7 MARCA 2023
O NADANIE STOPNIA DOKTORA HABILITOWANEGO

Wykształcenie. ks. dr Marek Andrzej Porwolik posiada stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii, nadany uchwałą z dnia 5 czerwca 2008 r. Rady Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, na podstawie rozprawy doktorskiej pod tytułem *Ojca Bocheńskiego formalizacje koncepcji Boga jako pierwszej przyczyny sprawczej* (promotor: prof. dr hab. Edward Nieznański). Spełnia więc wymóg, o którym mowa jest w art. 219 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Zatrudnienie. Od roku 2005 Marek Porwolik jest zatrudniony na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, na stanowiskach asystenta (2005-2008), adiunkta (2008-2019) i ponownie asystenta (od 2019).

Prezentacja pracy habilitacyjnej. Marek Porwolik przedstawił pracę habilitacyjną w postaci opisaną w art. 219 ust. 1 pkt 2 b) ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Jest to cykl dziewięciu następujących artykułów pod tytułem *Józefa M. Bocheńskiego filozoficzny program studiów o Bogu: perspektywa historyczna i aspekty analityczne*.

(2011) *Ojca Bocheńskiego formalizacje czwartej drogi św. Tomasza z Akwinu. Logos i Ethos* 31.

(2013a) *Józef Maria Bocheński's logical analyses of Question I of St. Thomas Aquinas' Summa Theologiae. Studies in East European Thought* 65.

(2013b) *"Piąta droga" św. Tomasza z Akwinu w formalizacjach J.M. Bocheńskiego i P. Weingartnera. Roczniki Filozoficzne* 61.

mt

(2018) J.M. Bocheński's logical analysis of the *quinque viæ* (origin, role, continuations). W: G. Basti & F. Bertato (red.), *(Un-)Certainty and (In-)Exactness: Proceedings of the 1st CNE Colloquium for Philosophy and Formal Sciences*. Roma: Aracne.

(2020a) Józefa Marii Bocheńskiego program studiów o Bogu. *Rocznik Tomistyczny* 9.

(2020b) J.M. Bocheński's logical analysis of Kant's criticism of the cosmological argument. *Edukacja Filozoficzna* 20.

(2020c) Józefa Marii Bocheńskiego formalizacja trzeciej drogi św. Tomasza z Akwinu *Przegląd Tomistyczny* 26.

(2021a) J.M. Bocheński's formal analysis of the "prima via" from 1953. *Manuscripto* 44.

(2021b) "Was ich glaube?" Józefa Marii Bocheńskiego jako realizacja jego programu studiów o Bogu. *Przegląd Tomistyczny* 27.

Wymienione artykuły są powiązane tematycznie, a ich zawartość odpowiada nadanemu przez autora wspólnemu tytułowi. Tej samej problematyki dotyczy jeszcze pięć innych prac Marka Porwolika, wyłączonych z cyklu z powodu bliskiego związku z pracą doktorską lub ze względu na miejsce publikacji.

W wymienionych pracach omówiono pewien zespół tez i postulatów, które dotyczą teologii naturalnej i dogmatycznej, a które Marek Porwolik nazywa Bocheńskiego filozoficznym programem studiów o Bogu (skrót: program Bocheńskiego). Marek Porwolik zaprezentował zawartość programu Bocheńskiego oraz przedyskutował historyczny i merytoryczny stosunek tego programu do programu koła krakowskiego z lat trzydziestych XX w. (Porwolik, 2020a). Przede wszystkim jednak szczegółowo zaprezentował, przedyskutował i częściowo skrytykował, uzupełnił lub poprawił treść wielu późnych prac, w których Bocheński podejmuje programową problematykę, tj. problematykę recepcji i krytycznej oceny teologii scholastycznej (Porwolik, 2011, 2013a, b, 2018, 2020c, 2021a), niektórych zastrzeżeń Emanuela Kanta do możliwości dowiedzenia istnienia Boga (Porwolik, 2020b), a także sposobów uznawania składowych zdań wiary religijnej przez wiernych (2013a, 2021b). Jako rezultat swojej pracy Marek Porwolik sformułował dwie następujące tezy habilitacyjne.

1. Źródłowe teksty Bocheńskiego "stanowią całościową próbę realizacji wszystkich zadań wymienionych w jego programie studiów o Bogu, dokonaną w obszarze filozofii Boga; mogą one stanowić punkt wyjścia do badań z zakresu teologii analitycznej" (Autoreferat, s. 18).

2. Program studiów o Bogu [tj. program Bocheńskiego] jest kontynuacją i uszczegółowieniem celów badawczych Koła [krakowskiego]; przyjmowane w nich [tj. w programie Bocheńskiego i programie koła krakowskiego] (w sposób jawny) założenia są różne (Autoreferat, s. 22).

Jako osobny wynik pracy wskazał też udostępnienie i wzięcie pod uwagę nieopublikowanych tekstów Bocheńskiego: *Gottes Dasein und Wesen, Was ich glaube?* oraz datowanej na rok 1953 analizy formalnej pierwszej drogi Tomasza z Akwinu.

Ocena pracy habilitacyjnej. Praca habilitacyjna Marka Porwolika powinna być zaliczona do zakresu historii filozofii w wieku XX. Wartość tej pracy polega na uzupełnieniu wiedzy na temat programu Bocheńskiego o ważne szczegóły. Bocheński należy do nielicznych reprezentantów szkoły lwowsko-warszawskiej aktywnych na gruncie teologii, co więcej, przez ponad pół wieku uwaga Bocheńskiego koncentrowała się – zapewne na drugim miejscu po historii logiki – na przekształceniu teologii zgodnie z programem szkoły lwowsko-warszawskiej. Wiedza o programie Bocheńskiego jest więc niezbędna do pełnego zrozumienia tego ważnego nurtu filozoficznego.

W pracy habilitacyjnej Marka Porwolika dostrzegam dwa główne walory. Po pierwsze, Marek Porwolik dotarł do nieopublikowanych i przeważnie nieznanymi nawet specjalistom tekstów źródłowych. Udostępnił te teksty, niestety tylko częściowo, a także włączył je w obraz myśli filozoficznej Bocheńskiego. Pozyskana tym sposobem wiedza ma dla historii filozofii spore znaczenie, ponieważ może prowadzić do zmiany obrazu ruchu, którego reprezentantem był Bocheński. Po drugie, Marek Porwolik z dużą dokładnością przebadał i opracował stworzone przez Bocheńskiego formalizacje pierwszej, trzeciej, czwartej i piątej drogi Tomasza z Akwinu, a także pewnych tekstów Emanuela Kanta. Mając dostęp do manuskryptów, Marek Porwolik uwzględnił w swoim opracowaniu zmiany, które zachodziły w poglądach Bocheńskiego. W wielu miejscach prace Bocheńskiego objaśnił, uzupełnił lub poprawił. Dwa wymienione osiągnięcia oceniam jako znaczący wkład w rozwój filozofii, w szczególności historii filozofii w wieku XX.

Natomiast do dwóch tez, które Marek Porwolik wskazał jako główne rezultaty pracy habilitacyjnej, odnoszę się ze sporą rezerwą.

Zgodnie z tezą 1 późne prace Bocheńskiego stanowią “całościową” realizację “wszystkich” zadań wyznaczonych w jego programie. Moim zdaniem teza ta jest mocno przesadzona. Program Bocheńskiego postuluje m.in. krytyczną recepcję myśli scholastycznej i rozwinięcie teologii jako przedmiotowej nauki o Bogu narzędziami “logiczno-matematycznymi”, “logiczno-teologicznymi” i “krytycznymi”. W rzeczywistości z pracy habilitacyjnej Marka Porwolika

mt

można wnioskować, że recepcja objęła co najwyżej część metafizycznych, epistemologicznych i metodologicznych podstaw teologii, w szczególności analizę pojęcia wiary i pięć dróg Tomasza z Akwinu. Nic nie wskazuje na to, żeby postulowana w programie Bocheńskiego przedmiotowa nauka o Bogu uległa recepcji ze scholastyki lub rozwinięciu za pomocą nowych narzędzi. W pracy nie wskazano też śladów postulowanej dyskusji z zarzutami, kierowanymi pod adresem metod teologii ze stanowiska logicznego empiryzmu.

Największa wątpliwość dotyczy tezy 2. Zdaniem Marka Porwolika program Bocheńskiego stanowi kontynuację i uszczegółowienie programu koła krakowskiego. Otóż założyciele koła krakowskiego z naciskiem podkreślali, że ich program ma charakter czysto metodologiczny, to znaczy, postulowana reforma teologii obejmuje tylko język i sposób uzasadniania tez. W szczególności, postulowana reforma nie obejmuje rewizji zastanej doktryny. Można zapytać, czemu służy zmiana metod, jeżeli nie rewizji uznanych tez. Z wypowiedzi założycieli koła krakowskiego można wnioskować, że postulowana zmiana metod teologii, po pierwsze, ma cel apologetyczny, zwiększy szanse skutecznej obrony prawdziwości zastanej doktryny, po drugie, jest skierowana w przyszłość, ma bowiem służyć przywróceniu teologii po wiekach statusu nowoczesnej, rozwijającej się nauki. Tymczasem koncepcja wiary i teologii, zawarta w pracy *Was ich Glaube?* jest rewizjonistyczna i zupełnie nieortodoksyjna, a wyłaniający się z niej obraz wiary i teologii ma w znaczącym stopniu charakter oświeceniowy i jest zbliżony do projektowanej wówczas religii naturalnej. Koncepcja ta nie wynika z zauważonych przez Marka Porwolika założeń programu Bocheńskiego, nieobecnych w programie koła krakowskiego. Rodzi się pytanie, w jaki sposób teoria tego typu może być uznana za realizację programu koła krakowskiego lub jakiegoś programu będącego jego kontynuacją. Być może, wyrasta ona z czysto filozoficznych rozważań Bocheńskiego, dotyczących doświadczenia religijnego i hipotezy religijnej, a co najmniej niezależnych od programu koła krakowskiego? W takim razie, bądź program Bocheńskiego wcale nie jest kontynuacją programu koła krakowskiego, bądź wskazane rozważania nie stanowią realizacji programu Bocheńskiego.

Ważnym brakiem ocenianej rozprawy habilitacyjnej jest też pewna niefrasobliwość w posługiwaniu się takimi terminami, jak "narzędzia matematyczno-logiczne", "formalizacja" etc. Otóż między latami trzydziestymi, w których powstał program koła krakowskiego, a latami osiemdziesiątymi, w których powstał program Bocheńskiego, w logice matematycznej zaszły spore zmiany. Jeżeli porównanie tych dwóch programów staje się tezą habilitacyjną, to należałoby zadać sobie pytanie, czy odnośne metody są w tych programach pojmowane tak samo, czy nie. To ważne zagadnienie nie pojawia się w ocenianej pracy.

mt

Jak widać, moja ocena pracy habilitacyjnej Marka Porwolika jest zniuansowana. Nie wydaje mi się, żeby tezy, które Marek Porwolik wskazał jako główne osiągnięcia, zostały sformułowane, rozważone i uzasadnione z dostateczną starannością. Jednocześnie dostrzegam w tej pracy inną wartość, polegającą na udostępnieniu nieznanych dotąd źródeł i dokładnym opracowaniu formalizacji dróg Tomasza z Akwinu. Moim zdaniem Marek Porwolik powinien był wyeksponować raczej te osiągnięcia. Ja w każdym razie uważam je za rzetelne i poważne. Z tego powodu oceniam pracę habilitacyjną Marka Porwolika pozytywnie.

Ocena całości dorobku naukowego. Oprócz omówionej pracy habilitacyjnej Marek Porwolik przedstawił do oceny 21 innych prac, opublikowanych bądź w czasopiśmie naukowych, bądź w dziełach zbiorowych, w tym

- (a) cztery teksty dotyczące drugiej drogi Tomasza z Akwinu,
- (b) tekst na temat proponowanej przez Bocheńskiego analizy *Sumy teologicznej* 1.1 Tomasza z Akwinu,
- (c) trzy artykuły dotyczące ontologii Stanisława Leśniewskiego z uzupełnieniami proponowanymi przez Bolesława Sobocińskiego,
- (d) dwa artykuły na temat proponowanego przez Zdzisława Augustynka pojęcia genidentyczności,
- (e) dwa artykuły z zakresu reprezentacji wiedzy w bazach danych,
- (f) sześć recenzji, sprawozdań i raportów.

Teksty naukowe Marka Porwolika pokazują, że jest on ekspertem w zakresie proponowanych przez Bocheńskiego formalizacji dowodów na istnienie Boga i zagadnień pokrewnych. Ponadto przygotowuje prace poświęcone innym zagadnieniom filozoficznym. Teksty te przekonują, że Marek Porwolik jest doświadczonym i samodzielnym badaczem.

Praca, którą wskazałem w punkcie (b) jest bardzo zbliżona do jednego z tekstów (2013a), należących do pracy habilitacyjnej. Wspominam o tym, ponieważ tekst z punktu (b) jest lepszy niż tekst (2013a), który należy do pracy habilitacyjnej. Ten drugi zawiera bowiem sporo elementarnych błędów formalnych, a ten pierwszy jest od nich wolny. Szkoda, że w skład pracy habilitacyjnej nie weszła wersja, jak sądzę, poprawiona.

Uważam, że wszystkie prace, które składają się na dorobek naukowy Marka Porwolika, stanowią łącznie znaczny wkład w rozwój filozofii. Przede wszystkim zwracam uwagę na to, że dziewięć tekstów, w szczególności cztery

mit

teksty, o których mowa jest wyżej, w punkcie (a), które dotyczą drugiej drogi i które są związane z pracą doktorską Marka Porwolika, oraz pięć tekstów (2011, 2013b, 2018, 2020c, 2021a), które dotyczą pozostałych dróg i które należą do jego pracy habilitacyjnej, sumuje się do szczegółowego, monograficznego opracowania formalizacji pięciu dróg Tomasza z Akwinu w wersji Bocheńskiego. Nie wiadomo mi o innym równie obszernym opracowaniu tego zagadnienia. Wobec tego stwierdzam, że praca habilitacyjna i pozostałe osiągnięcia naukowe Marka Porwolika stanowią znaczny wkład w rozwój filozofii. Zatem Marek Porwolik spełnia wymóg, o którym jest mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Aktywność naukowa. Marek Porwolik 36 razy występował na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych, a 2 razy uczestniczył w organizowaniu takich konferencji. W latach 2011-2015 był jednym z wykonawców projektu badawczego *Sztuczna inteligencja i abstrakcyjna struktura bytu*, realizowanego w ramach współpracy Politechniki Warszawskiej, Uczelni Łazarskiego i Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. W 2013 roku prowadził badania naukowe na Uniwersytecie w Campinas (Brazylia), a w roku 2017 w Instytucie Matematyki Czeskiej Akademii nauk w Pradze. Od roku 2021 jest członkiem poszerzonej redakcji *Przeglądu Tomistycznego*. Wielokrotnie recenzował teksty zgłaszane do druku w czasopismach *Filozofia Nauki i Edukacja Filozoficzna* Uniwersytetu Warszawskiego. Oceniam, że Marek Porwolik spełnia kryterium istotnej aktywności naukowej z art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Konkluzja. Ponieważ stwierdziłem, że Marek Porwolik spełnia wszystkie wymogi stawiane kandydatom do habilitacji przez art. 219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, udzielam pozytywnej opinii jego wnioskowi o nadanie tego stopnia naukowego.

Lublin, 21 sierpnia 2023 r.

Marcin Kaczyk